

ЈУБИЛЕЈИ

Вуко Вукадиновић

ТРИДЕСЕТОГОДИШЊИЦА ОСНИВАЧКОГ КОНГРЕСА КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЦРНЕ ГОРЕ*

Другарице и другови,

Оваје је прије тридесет година (од 4. до 7. октобра 1948) одржан Оснивачки конгрес Комунистичке партије Црне Горе. Одлуком V конгреса КПЈ Конференција Комунистичке партије за Црну Гору прерасла је у Оснивачки конгрес КП Црне Горе.

У низу значајних догађаја и годишњица у развоју Комунистичке партије, односно Савеза комуниста Црне Горе, овај датум има посебно мјесто.

Оснивачки конгрес КП Црне Горе био је израз и још једна потврда политике националне равноправности, за коју се борила Комунистичка партија Југославије, нарочито од доласка друга Тита на њено чело и коју је изборила у току социјалистичке револуције.

Оснивачком конгресу су претходили тридесетогодишња револуционарна дјелатност црногорске партијске организације у јединственој Комунистичкој партији Југославије, народноослободилачки рат и побједа социјалистичке револуције, утемељење социјалистичког система власти и националне равноправности црногорског народа у заједници југословенских народа и народности и трогодишњи период обнове земље и социјалистичке изградње.

Револуционарни покрет у Црној Гори, уз све специфичности услова у којима се развијао, имао је у основи исте токове и дијелио судбину развитка револуционарних покрета других југословенских народа и народности.

У сталном, незауостављивом успону, повезујући своју револуционарну дјелатност са тежњама и интересима радника, сељака и напредне интелигенције, Комунистичка партија Црне Горе све више се укорјењивала у народу, да би у судбоносном

* Реферат са свечане Сједнице ЦК СК Црне Горе одржане у Цетињу октобра 1978.

тренутку постала одлучујући политички чинилац који је покренуо народ у борбу за социјално и национално ослобођење.

Оснивачки конгрес КП Црне Горе одржан је у вријеме по много чему изузетно и значајно, у дане судбоносне за даљи развитак наше револуције.

Историјски Пети конгрес Савеза комуниста Југославије, одржан само неколико мјесеци раније, дао је цјеловиту анализу пређеног пута југословенског радничког и комунистичког покрета, утврдио оријентацију даљег социјалистичког преображаја нашег друштва и дао снажан подстицај остваривању задатака петогодишњег плана. Комунисти Југославије, на свом V конгресу, аргументовано и одлучно су одбили оптужбе и нападе Стаљина и Коминформа на југословенску Партију и револуцију и чврсто стали у одбрану јединства Партије, независности земље и самосталног пута социјалистичког развоја. Снага отпора произлазила је из снаге, виталности и демократског карактера наше револуције, из нераскидиве везе Комунистичке партије, односно Савеза комуниста, са својим народом, својом радничком класом и националним интересима своје земље. Историја је показала да отпор југословенских комуниста и народа стаљинизму није датум од значаја само за Југославију и њену револуцију. Тим чином постављени су темељи развоја самосталне социјалистичке мисли и праксе у свијету.

Стаљинистичка кампања бјешњела је најжешће баш тих дана, када су се делегати црногорске партијске организације састали на свом Оснивачком конгресу. Прихватајући у потпуности одлуке V конгреса и изражавајући расположење читавог партијског чланства и радних људи, Оснивачки конгрес КП Црне Горе је једнодушно и одлучно одбио оптужбе Информбироа и изразио чврсту ријешеност комуниста и црногорског народа да, заједно са другим народима и народностима, брани и одбрани тековине наше револуције, независност и сувереност наше земље и сопствени пут социјалистичког развоја. Таква стремљења давала су снажан печат читавом раду Конгреса. Јединство које је на Конгресу испољено у односу на ова судбинска питања даљег развитка нашег друштва дало је дјелотворан подстицај за још веће прегалаштво у обнови и изградњи земље и отпор сваком притиску и мијешању са стране.

Оснивачки конгрес КП Црне Горе јесте израз континуитета политике Комунистичке партије Југославије о националном питању, резултат побједоносне револуционарне борбе и развоја партијске организације али је и нови квалитет у смислу преображавања партијске организације Црне Горе у самосталан идејно-политички субјекат, у саставу јединствене Комунистичке партије Југославије, који, као водећа снага радничке класе и своје нације, одговара за токове и достигнућа социјалистичког развоја Црне Горе, као и за развој и судбину југословенске

социјалистичке заједнице. Стварање КП Црне Горе подстакло је размах стваралачких снага црногорских комуниста и црногорског народа. Истовремено, тиме је све више ојачала улога Савеза комуниста Црне Горе у изграђивању и остваривању програмске оријентације, политике и праксе Комунистичке партије Југославије.

Досадашња пракса је потврдила да самосталност Савеза комуниста република и покрајина води јачању Савеза комуниста Југославије, што је нарочито дошло до изражаја у условима самоуправних социјалистичких односа.

Оснивачки конгрес КП Црне Горе имао је за собом искуства из трогодишњег периода обнове порушене земље и социјалистичке изградње. Делегати су могли са сигурношћу да констатују да су комунисти и радни народ Црне Горе у том периоду испољити исти самопријегор, залагања и пожртвовања као и у народноослободилачкој борби и да су и у томе остварили крупне резултате.

Конгрес је одржан у јеку остваривања првог петогодишњег плана, којим се, у новим условима, на организован начин приступило стварању материјалне основе социјализма у нашој земљи. Конгрес је својим одлукама извршио широку политичку мобилизацију партијског чланства, радничке класе и свих радних људи у борби за социјалистички преображај црногорског друштва, за остваривање првог петогодишњег плана и стварање и јачање материјалне основе социјализма, за учвршћивање социјалистичке власти и за извлачење Републике из заосталости.

Дефинисани су задаци на omasовљењу партијске организације и њеном оспособљавању за остваривање улоге у новим условима и наглашена је потреба развијања унутрашњег живота и рада партијских организација, отклањања шаблонског начина рада и практицизма и развијања критике и самокритике, као метода унутрашњег живота и рада Партије.

Кроз свестрану критичку анализу искустава из протеклог периода, указано је на обавезу свакодневног политичког рада комуниста у масама, на мобилизацију фронтонских, синдикалних и омладинских организација, развијање њихове самоиницијативе и нових форми рада, на потребу већег учешћа народних маса у раду народних одбора и у контроли над њима, на нужност колективног доношења свих одлука и борбу против бирократизма.

Дошла су до изражаја сва она својства аутентичног југословенског револуционарног покрета, својства која су у раду и дјеловању КПЈ годинама његована, и која ће у наредном периоду све више долазити до изражаја, као што су: антибирократска оријентација, самоиницијативност и стваралачки приступ у борби за разраду и спровођење политике Партије, неробовање шаблонима и догмама.

Зато се и могла испољити таква одлучност у одбрани слободе и независности земље и достојанства револуције и одбацавању оптужби које су потицале од до тада неприкосновених ауторитета у свјетском комунистичком и радничком покрету.

Другарице и другови,

Оснивачки конгрес Комунистичке партије Црне Горе могао је да донесе одлуке таквог далекосежног значаја захваљујући богатим искуствима свога револуционарног сазријевања и дјеловања у периоду између два рата и у току социјалистичке револуције.

Дијелећи субину Комунистичке партије Југославије, борећи се, као њен нераскидиви дио, за исте циљеве, партијска организација у Црној Гори била је чврсто повезана са широким народним слојевима, изражавала њихове животне интересе и тежње и у продубљеној снази маса видјела властиту снагу.

Крајње сиромаштво и биједа највећег дијела народа представљали су социјалну основу на коју су се програм и револуционарна дјелатност Партије ослањали, која им је давала снагу и била њихово упориште.

Црна Гора је била најнеразвијенија југословенска покрајина, са малобројном радничком класом, изразитом аграрном пренасељеношћу и без перспективе за промјену тога стања. О томе свједочи и податак да је у 1927. години Црна Гора имала само 2.200 радника и око 1.000 шегрта, а 1931. године око 3.000 радника, 1.000 надничара и око 600 шегрта. Тако малобројна радничка класа сурово је експлоатисана. Најамнине су биле испод сваког минимума. Биле су сасвим ограничене могућности за запошљавање.

Село је било на ивици потпуне пауперизације. У веома тешком положају био је највећи дио сељаштва: с малим земљиним посједима, притиснут зеленашким дуговима и порезима, изложен самовољи корумпираног државног апарата.

Могућности и услови школовања били су крајње ограничени. Највећи дио интелигенције по свом социјалном положају био је близак радничкој класи и сиромашним сељацима. Њихови интереси били су многим нитима повезани.

Црна Гора је стагнирала у свом економском развоју. Буржоаски систем старе Југославије испољио је немоћ и неспособност у отварању било каквих реалних изгледа за привредни и друштвени развој. Посљедице тога биле су велике економске миграције становништва, што је повећавало незадовољство маса и подстицало њихова револуционарна расположења.

Стварање буржоаске Југославије за Црну Гору је значило губитак политичке и државне индивидуалности. У централизованом Краљевини Југославији црногорски народ је био национално обесправљен. У условима капиталистичке експлоатације питање националне обесправљености се још више заострило.

У ситуацији опште неразвијености, тешких услова живота свих радних слојева, у систему политичког бесправља, терора и гушења слобода, у масама је расла свијест да се излаз може наћи једино корјенимом промјеном система. Та свијест је повезивала различите социјалне слојеве — раднике, сељаке, интелектуалце. Тако је јачала тежња ка револуционарном мијењању тог стања.

У тим условима, заправо, и треба видјети изворишта снаге партијске организације у Црној Гори. Она је, правилним разумијевањем услова живота и положаја појединих социјалних слојева налазила путеве повезивања са масама и претварања њиховог спонтаног незадовољства у организовану борбу против буржоаског система.

Борећи се против свих видова обесправљености, црногорски комунисти истовремено су се борили и за националну равноправност црногорског народа, и у времену када Комунистичка партија није имала сасвим разрађену политику о националном питању.

Стварањем Комунистичке партије Југославије, револуционарни покрет у Црној Гори постаје саставни и нераскидиви дио југословенског револуционарног покрета, из њега црпе своју снагу и даје му свој драгоцјени допринос.

Одмах после стварања КПЈ долази у Црној Гори до реорганизације постојећих и стварања нових организација у свим градским мјестима, као и у неким селима. За организациони, идејни и акциони интегритет покрета нарочити значај имале су I и II покрајинска конференција Социјалистичке радничке партије (комуниста) за Црну Гору, које су одржане у априлу, односно октобру 1920. године. Тиме је дошло до снажног јачања утицаја Партије. На парламентарним изборима за Конституанту, 1920. године, за листу КПЈ гласа око 40% бирача, а комунисти добијају 4 од 10 посланичких мандата.

И поред хапшења, прогона, провала и разбијања многих организација, у суровим условима илегалног рада и диктатуре, партијска организација у Црној Гори се одржала. Тако крајем 1932. године има 203 члана, средином 1934. године 420 чланова и преко 100 чланова СКОЈ-а, а у 1935. години 610 чланова и више симпатизерских група, као и 516 чланова СКОЈ-а и више васпитних група, да би на почетку устанка имала 1.800 од 12.000 комуниста у земљи и преко 3.000 чланова СКОЈ-а од 30.000 скојеваца у земљи.

И поред повремених застоја, несналажења и испољавања секташтва, стално су јачали организованост, снага и утицај партијске организације у Црној Гори, која је неуморно радила на политизацији маса, на стварању револуционарног расположења.

У тешким условима илегалности Партија је преко разних легалних и полулегалних форми успијевала да одржи контакт са масама и да у највећем дијелу предратног периода ограничава и сузбија утицај грађанских политичких странака. Израз таквог утицаја Партије у народу били су и велики успјеси које је она постигла на изборима 1923, 1925, а нарочито 1936. и 1938. године.

Најјаче упориште Партија је имала међу омладином, у чему је нарочито значајну улогу имао СКОЈ. Исто тако треба подсјетити да је Партија уочи рата преузела руководећу улогу у радничким синдикатима.

На платформи Црногорског народног фронта слободе Партија је постигла велике успјехе у окупљању демократских и антифашистичких снага.

У току читавог периода свог дјеловања Комунистичка партија је имала широко поље рада и снажан утицај на селу. Нарочити продор је учинила послје 1937. године преко организације „Сељачког братства”, са око 80 организација и око 8.000 чланова а послје његове забране преко организације „Сељачке самопомоћи” са 17 филијала и око 50.000 чланова.

Ширењу револуционарног расположења допринијеле су многе акције које је организовала Комунистичка партија: протести против страних интервенција у циљу гушења социјалистичких револуција у Русији и Мађарској, штрајкови за повећање радничких надница и услова рада, познате фебруарске демонстрације 1935. у којима је учествовало више хиљада лица; познате белведерске демонстрације јуна 1936. године, рад у вези с одласком добровољаца у Шпанију; демонстрације поводом Аншлуса и Минхенског споразума, пријављивање добровољаца за одбрану Чехословачке; штрајкови средњошколске омладине и сл.

Долазак Јосипа Броза Тита на чело Комунистичке партије Југославије 1937. године означава нову етапу у развоју револуционарног покрета у Југославији. Његовим доласком учињен је крај трвењима и фракцијском дјеловању у централном партијском руководству, опортунизму и секташтву. Тада се снажно афирмише и разрађује народнофронтска платформа дјеловања Партије. Она излази из илегалности и постаје партија акције и партија маса. — Од тада и револуционарни покрет у Црној Гори доживљава нови свеобухватни замах, праћен радом на окупљању свих демократских патриотских снага на програму борбе против ненародног режима, за одбрану независности земље, за остваривање социјалних и националних права.

Партија у Црној Гори ускоро је успјела да одстрани из својих редова малобројне присталице Петка Милетића и све оне који су се супротстављали напорима за саобраћавање дјеловања Партије новонасталој политичкој ситуацији у земљи и свијету.

Током 1939. и 1940. године Комунистичка партија у Црној Гори израста у снажну и организационо чврсту политичку снагу која успијева да повеже потребе и захтјеве свих радних слојева и прогресивних снага у Црној Гори на платформи револуционарне борбе.

Августа 1940. године одржана је Покрајинска конференција КПЈ за Црну Гору, Боку, Санцак, Косово и Метохију, у Барама Жугића, уз учешће генералног секретара Комунистичке партије Југославије Јосипа Броза Тита. Она је имала огромни значај за даљи рад Партије у Црној Гори и њено дјеловање у масама. Конференција је усмјерила интензивне припреме црногорских комуниста за догађаје који су слиједили. Она је показала снагу револуционарног покрета у Црној Гори, што се тако увјерљиво испојило у историјском тринаестојулском устанку 1941. године.

Партијска организација у Црној Гори је од првих дана окупације предузела опсежне политичке и организационе припреме за борбу против окупатора. На проширеном састанку Покрајинског комитета, 24. априла, оцијењена је политичка ситуација и одлучено да се почне с припремама за оружану борбу против окупатора.

Позив Комунистичке партије на устанак наишао је у Црној Гори на масовни одзив. Тринаестог јула почео је општенародни устанак и већ првих дана, у борби противу 150.000 добро наоружаних непријатељских војника, ослобођен је највећи дио територије Црне Горе.

Паралелно са ослободилачком борбом почиње да се рјешава основно питање сваке револуције — питање власти. Свједочанство о томе је и чињеница да је већ 21. јула 1941. године формиран у Беранама Одбор народног ослобођења, као највиши орган политичке и војне власти народа беранског среза. Скупштина народних представника, изабрана на демократски начин, прогласила је да се са тим даном укидају сви органи власти старе државе и окупатора и да цијелокупну цивилну, судску и војну власт преузимају народ и његови демократски изабрани одбори. Исто тако и на другим подручјима Црне Горе формирају се сеоски и срески народноослободилачки одбори, а потом Главни одбор за Црну гору и Боку. Тиме је конституисана нова народна власт на територији Црне Горе.

Послије повлачења наших јединица за Босну дјеловање Комунистичке партије и органа народне власти наставља се путем гериле и легалног рада у условима свирепог терора окупатора и домаћих издајника. Комунисти су не само дијелили

патње и судбину народа него су својим држањем у борбама и на стрелиштима подизали дух народа и вјеру у побједу.

У току четворогодишње ослободилачке борбе и социјалистичке револуције црногорски народ је поднио велике људске и материјалне жртве. На страни НОП-а погинуло је или стријелано 15.000 људи, преко 20.000 је из рата изашло као инвалид, а толико их је прошло кроз затворе и концентрационе логоре. Поред тога уништено је око 50% укупног националног богатства предратне Црне Горе.

Партијска организација Црне Горе изгубила је 4.252 члана, од којих 354 секретара основних организација, 90 чланова средњих комитета, 25 чланова окружних комитета, 10 чланова Покрајинског комитета и четири члана Обласног комитета КПЈ Санџак.

Другарице и другови,

Поглед КПЈ на национално питање постепено је сазријевао. Заокрет у том погледу учињен је на IV земаљској конференцији КПЈ, децембра 1934. године у Љубљани, доношењем одлуке о оснивању КП Хрватске и КП Словеније, и, како је у одлуци речено, „у најближој будућности КП Македоније“.

У наредним годинама све више се развија и разрађује платформа КПЈ о националном питању. На Сплитском пленуму 1935. године истакнуто је да треба слободно и без мајоризације ријешити сва питања која се тичу међусобних односа разних националности, унутар једне демократске федеративне државе. Такву оријентацију КПЈ друг Тито је, као њен најутицајнији градитељ, образложио у Писму за Србију од 2. XI 1936. године. Он је јасно изразио стратешко опредељење Партије „за слободну заједницу свих народа Југославије, у садашњим границама, уређењу на федеративној основи, а против сваког угњетавања и хегемоније било којег народа по другоме, односно да хрватски, словеначки, српски, македонски и црногорски народ треба да се на демократски начин изјасне како желе да уреде своје међусобне односе у државној заједници. Исто тако, народ у Босни и Херцеговини и Војводини има право да се изјасни о свом односу у државној заједници“.

На V земаљској конференцији КПЈ 1940. године као један од најважнијих задатака наглашена је „борба за националну равноправност угњетених народа и националних мањина Југославије“. Таква платформа КПЈ, која је нераздвојно повезивала класно и национално ослобођење, омогућила је стварање широког народноослободилачког фронта и побједу социјалистичке револуције.

Постојање покрајинске организације КП за Црну Гору и Покрајинског комитета, као руководства, као и стварање и дје-

ловање Црногорског народног фронта слободе — имали су велики значај за остваривање политике Комунистичке партије о националном питању.

Априлски рат 1941. године потврдио је да су односи на којима је почивала буржоаска Југославија неодрживи. Брзо се распала зграда социјалног насиља и националног угњетавања.

Брутална истина рата разгрнула је све кулисе, скинула маске и оцртала политичке и моралне профиле. Националне буржоазије у Југославији ставиле су се у службу непријатеља. Њихова национална политика завршавала се тамо гдје и њихов класни интерес и резултирала је националном издајом.

Спремност да бране земљу показали су они које је држава ставила ван закона. У времену незнања народ је вјеровало онама који су му умјесто покорности нудили борбу. Разорној снази неразума и бестијалности супротставили су се разум човјека, храброст народа који брани слободу, огорчење потлачених.

Партија и руководство НОР-а у Црној Гори изашли су пред народ са политичком платформом борбе за национално и социјално ослобођење и демократску власт. Одмах последије окупације осуђена је лажна пропаганда црногорских сепаратиста о „слободној Црној Гори“, осуђено је федералистичко вођство које се ставило у службу италијанског окупатора, које национално ропство назива „националном слободом“ и распирује мржњу према српском и осталим народима Југославије, као и великосрпски хегемонисти, који распирују шовинизам према хрватском народу.

Национално питање тада се наметнуло својим суштинским значењем — као национално ослобођење и самоопредјељење потлачених, као самоопредјељење народа. У драматичном тренутку, са заједничким предзнаком борбе за слободу, остварио се спој класног и националног. Увјерљивом снагом наметнуло се сазнање да нова држава мора бити уједињена на новим принципима и новим друштвеним односима. Историјску улогу за то дјело преузеле су нове друштвене снаге на челу са Комунистичком партијом.

Парола братства и јединства настала је у вријеме распиривања националне мржње и оргијања профашистичких утвара, као хумана алтернатива, као сазнање да постоји избор само између двије могућности: бити сам и поробљен или истински слободан у заједници равноправних. Са паролом националне равноправности и братства и јединства почео је и тринаестојулски устанак црногорског народа.

Тринаестојулски устанак означио је одлучан заокрет ка повезивању борбе за национално ослобођење и равноправност црногорског народа са циљевима и суштином социјалистичке револуције. Такав масован и одлучан покрет значио је истовре-

мено почетак разрачуна са идеологијом четништва и сепаратизма. Драматика ослободилачке борбе и револуције учврстила је политичко, идејно и морално јединство црногорског народа и свијест о сопственој улози и равноправном положају у будућој слободној заједници југословенских народа.

У току револуције црногорски народ је имао своја партијска и војна руководства, војне јединице и штабове, органе револуционарне народне власти и своју скупштину, организације Народног фронта, омладине и жена.

На засједању ЦАСНО-а, 13—15. јула 1944. године, донијета је историјска одлука о конституисању Црне Горе као државне заједнице и равноправног субјекта у југословенској заједници народа и народности.

Принципијелна политика КПЈ о националном питању, развој комунистичког и радничког покрета у Црној Гори у предратном периоду, масовно учешће црногорског народа у НОБ-и и огроман допринос њеној побједи створио је услове да се први пут истински ријеша црногорско национално питање.

На тим темељима и као значајна тачка на том развојном путу, Оснивачким конгресом, партијска организација у Црној Гори преобразила се у Комунистичку партију Црне Горе.

Другарице и другови,

Циљеви за које су се комунисти и друге напредне снаге борили у предратном периоду, у народноослободилачкој борби и социјалистичкој револуцији, и који су као задаци постављени на Оснивачком конгресу, постали су реалност у социјалистичкој самоуправниј Југославији.

Као и цијела Југославија, СР Црна Гора је у послератном развоју из основа измијенила свој лик. Настале су дубоке економске и социјалне промјене. Постигнути резултати су још значајнији када се имају у виду наслијеђено сиромаштво и ратна зарања. Изграђени су значајни производни капацитети, модерне саобраћајнице, научне, образовне, културне, здравствене и друге институције, што је све допринијело побољшању животних услова радних људи и грађана и снажном порасту њиховог животног стандарда. Досадашњим развојем створена је значајна материјална основа, која омогућава да у наредном периоду још снажније закорачимо у изградњу богатијег и још хуманијег друштва.

СР Црна Гора је постигла значајне резултате на путу индустријализације. Просјечна годишња стопа раста индустријске производње за период 1948—1977. г. износи 14,1% што је обезбиједило да се у односу на 1947. годину повећа за преко 47 пута и да своје учешће у укупној структури привреде повећа са непуних 5% на близу 29%. То је омогућило да у посљедњих

25 година друштвени производ расте по просјечној стопи од 6,8% и да друштвени производ по становнику буде повећан за 3,3 пута. Развиле су се нове гране привреде — црна и обојена металургија, метална индустрија, енергетика, рударство, дрвна индустрија, поморска привреда и сл., што је створило привредну структуру која се заснива на домаћим ресурсима и која се налази на главним правцима дугорочног развоја Југославије. Изграђени су бројни производни капацитети са модерном техником и технологијом. Крупни резултати су постигнути и у развоју пољопривреде (просјечна годишња стопа раста 5,3%), у изградњи модерних саобраћајница, развоју туризма и сл. ОDMA послерије рата у Црној Гори није било ни једног километра пута са савременим коловозом, а до почетка овог планског периода изграђено је 650 километра. За посљедњих десет година туристички промет је повећан за 3,5 пута. У прошлој години број ноћења туриста порастао је за 16 пута у односу на 1955. годину, а број туриста у овој години износи готово милион.

Све то чини значајну основу за сљедећи корак који СР Црна Гора у развоју мора учинити: максимално коришћење већ изграђених капацитета на бази ефикаснијег и рационалнијег привређивања, веће продуктивности рада и на тој основи повећања дохотка. То претпоставља и смјелије потезе на стварању повољније привредне структуре, развојем прерађивачке индустрије и терцијарних дјелатности, што треба да повећа акумулативну моћ наше привреде и створи шире могућности за запошљавање. То сада постају најважнији задаци свих субјективних снага црногорског друштва у његовом даљем развоју.

У овом периоду корјенито су се измијенили услови живота радних људи и снажно је порастао њихов животни стандард и образовни и културни ниво. Иако се бројкама све то не може изразити, неки подаци су као илустрација неопходни. У разним ступњевима образовања данас се школује сваки четврти становник Црне Горе. Основним образовањем је обухваћено готово 99% дјеце од 7 до 10 година, односно преко 92% дјеце од 11 до 14 година, а средњим усмјереним образовањем 51% омладине од 15 до 18 година. На универзитету „Вељко Влаховић“ у Титограду студира око 14.000 редовних и ванредних студената и још око 6.000 на осталим универзитетима у земљи. Створена је бројна техничка интелигенција и велики број стручних кадрова разних профила, што за развој наше Републике има пресудан значај.

Развиле су се значајне научне, културне и информативне организације, које све више постају интегрални дио удруженог рада, радна и животна потреба сваког нашег грађанина и незаобилазна основа укупног развоја Републике.

Здравственим осигурањем је обухваћено цјелокупно становништво и снажно се развила мрежа здравствених установа.

Број становника на једног љекара смањило се са 4.500 у 1948. години на око 1.100 у 1976.

За посљедње 24 године изграђено је преко 130.000 станова. Снажно су се развиле и разне комуналне дјелатности.

Тако буран материјални и друштвени развитак довео је до великих промјена у социо-економској структури друштва. Процент пољопривредног становништва смањило се са око 80% уочи рата на 30% данас. Сиромашне паланке, у којима се једва животарило, претворене су у модерне градове. Број градског становништва у укупном становништву повећан је са 14% на око 35%. Број запослених се повећао са 7% у 1952. години на преко 19% у 1976, а данас их је око 112.000.

Такве дубоке економске и социјалне промјене допринијеле су стварању релативно бројне, савремене радничке класе, која већ данас даје основно обиљежје материјалном, друштвеном и самоуправном развоју Црне Горе. Умјесто малобројних занатских радника, надничара и печалбара, створени су бројни радни колективи у којима раде десетине хиљада радника са разним степенима квалификација, обучених руковању најсавременијом техником и технологијом.

Слика општег развоја Републике у овом периоду не може се представити ни најширим списком података. Не могу се бројчано изразити све оне дубоке квалитативне социјалне и економске промјене у животу наших радних људи, у измјени начина њиховог живота, у јачању њихове социјалне самоуправне свијести и развоју истинских демократских слобода. Социјалистички самоуправни односи дају основни печат друштвеном развоју у овом периоду, његова су тековина и најбитнија карактеристика. Управо, захваљујући социјалистичким самоуправним односима, у којима су се снажно развиле иницијативе и стваралачка енергија радних маса, било је могуће постићи тако импозантне резултате у материјалном и друштвеном развоју.

Све етапе у нашем послератном развоју отворале су нове просторе у развијању истинских слобода људи, у ослобођењу рада, у јачању самоуправне позиције човјека у нашем друштву. Такву оцјену не могу засјенити повремене застоји, лутања и недосједности, јер су то све биле „кризе“ успона, трагања за новим, неосвојеним просторима слободе и демократије. Данас социјалистички самоуправни односи дубоко прожимају све поре друштвеног живота, чине доминантно обиљежје југословенске социјалистичке стварности и незамјеливи су пут уређивања односа између радника у удруженом раду и друштву у цјелини. Социјалистичко самоуправљање је за наше радне људе пут без алтернативе, тековина коју ће бранити свим средствима.

На путу смо да досљедним спровођењем Устава и Закона о удруженом раду, даљим развојем политичког система, у чему учвршћивање и даље продубљивање делегатског система има посебан значај, постигнемо одлучујућу побједу у учвршћивању самоуправне позиције радног човјека у нашем друштву, у овладавању радника свим условима и резултатима свога рада. Иако уз доста тешкоћа и отпора, чврсто смо закорачили на тај пут и сваког дана смо све ближе циљу који смо себи поставили. Зато борба за развијање социјалистичког самоуправљања, за нове друштвено-економске и политичке односе у којима ће радник у удруженом раду постати у суштинском смислу субјект уређивања односа у друштву, у правом смислу господар своје судбине — постаје најважнији задатак Савеза комуниста и свих других организованих социјалистичких снага нашег друштва. На тим питањима се мора свакодневно, упорно и конкретно радити.

Иако су резултати постигнути у послеријатном развоју наше Републике заиста импозантни, она још није превазишла своју економску неразвијеност. На путу даљег материјалног и социјалног самоуправног развоја наше Републике морамо савладати још многе тешкоће и проблеме. За наредну етапу наш основни задатак мора бити: удвостручити властите напоре, како бисмо тим путем и уз помоћ шире друштвене заједнице што прије створили услове да СР Црна Гора средствима властите акумулације одлучујуће утиче на сопствени развој.

Другарице и другови,

Доношењем новог Устава и одлукама X конгреса СКЈ отворена је нова етапа у развоју нашег самоуправног социјалистичког друштва.

Ослањајући се на значајна достигнућа и искуства у остваривању начела Устава и одлука X конгреса, на XI и VII конгресу разрађена је платформа за дјеловање Савеза комуниста у наредном периоду.

На овој етапи развоја нашег самоуправног социјалистичког друштва, Савез комуниста Црне Горе ће потврђивати водећу идејно-политичку улогу истрајном и бескомпромисном борбом за јачање самоуправног положаја радног човјека, за остваривање водеће улоге радничке класе у систему друштвене репродукције и свим областима живота и развоја, достизањем нових квалитета у самоуправним друштвено-економским односима, на дугом путу борбе за свестрано ослобођење рада и човјека.

Савез комуниста Црне Горе ће успјешно и одговорно остваривати своју улогу водеће снаге радничке класе и друштва ако у средишту његове активности буде борба за развијање политичког система социјалистичке самоуправне демократије, за ос-

тваривање демократске суштине делегатског система, што треба да се изрази у даљој демократизацији свих односа у друштву, у пунијем остваривању права и слобода радног човјека и јачању његове одговорности у обављању својих и друштвених послова.

У периоду који је пред нама, Савез комуниста треба енергичније и организованије него до сада да поведе борбу за повећање продуктивности рада и дохотка, као битних претпоставки за динамичнији друштвено-економски развој, за побољшање услова живота и рада радних људи.

Као и до сада, и истрајније него до сада, Савез комуниста треба да се заложи за продубљивање суштине политике националне равноправности у свим областима друштвеног живота; за развијање међурепубличких односа и развој републичког договорања на уставним принципима; за развијање социјалистичког заједништва, братства и јединства наших народа и народности; за што дјелотворније остваривање улоге, права и обавеза Црне Горе у рјешавању заједничких интереса у Федерацији.

Савез комуниста Црне Горе са Савезом комуниста других република и покрајина, у оквиру СКЈ, и даље треба активно да се залаже за досљедну примјену политике несврстаности, за активну улогу наше социјалистичке заједнице у борби за мир, равноправне односе међу народима, за јачање одбрамбених снага и безбједности наше земље.

Полазећи од ставова XI конгреса СКЈ и VII конгреса СК Црне Горе, све организације и органи СК Црне Горе имају велике обавезе да се политички и идејно оспособе и организују за ефикасно извршавање ових задатака и да своју праксу и начин дјеловања саобразе правцима развоја политичког система социјалистичке самоуправне демократије.

Своју снагу, виталност и водећу улогу у борби за даљи развој социјалистичког самоуправног друштва Савез комуниста Црне Горе ће потврђивати у пракси, досљедно слиједећи политички курс СКЈ, револуционарну мисао, дјело и историјске иницијативе друга Тита.